

KARŞILAŞTIRMALI CEZA ADALETİ ÇALIŞMALARININ SUÇLA MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. Serdar Kenan GÜL *

ÖZET

Karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmaları ülkeden ülkeye değişen suç modellerini, adli kurumları, ceza adaleti sürecini ve yasal sistemleri açıklamaya odaklanmıştır. Son zamanlardaki küreselleşme eğilimi ve uluslararası suçlardaki hızlı artış, ceza adaleti konusundaki karşılaştırmalı çalışmaların önemini artırmıştır. Bu makalede, uluslararası ceza adaleti sistemleriyle ilgili çalışmalara duyulan ihtiyacın öneminden bahsedilerek uygulamacıların ve bilim adamlarının suçlarla daha etkili bir şekilde mücadele edebilmek için farklı ülkelerdeki kanunlar, adli kurumlar ve suç kalıplarına aşina olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, birçok yasa ihlali veya suç aynı anda birden fazla ülkede işlenmekte olduğu için uluslararası işbirliğinin öneminden bahsedilmiştir. Sonuç olarak, araştırmacıların ve karar vericilerin suç ile ilgili kendi ülkelerindeki problemlerini çözerken, diğer ülkelerdeki ceza adaleti sistemleriyle ilgili politikaları karşılaştırmalı olarak ve ayrıntılı şekilde incelemeleri önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceza Adaleti Sistemleri, Suç, Polislik, Karşılaştırmalı Çalışma.

ABSTRACT

The Role and Importance of Comparative Criminal Justice Studies in the Fight Against Crime

The study of comparative criminal justice systems focuses on explaining crime patterns, criminal justice institutions and processes, and legal systems across nations. Comparative studies of criminal justice have become increasingly important with recent globalization trends, particularly the rapid growth of transnational crime. This article emphasizes the importance of the need to study criminal justice institutions across nations. Practitioners and scholars need to be familiar with legal systems, criminal justice institutions, and crime patterns in other countries. This study also emphasizes the importance of international cooperation since various law violations or crimes often take place in more than one country. Consequently, researchers and policymakers should examine crime and criminal justice systems and policies comparatively when addressing their own crime and justice problems.

Key Words: Criminal Justice Systems, Crime, Policing, Comparative Study.

* Öğretim üyesi, Polis Akademisi Güvenlik Yönetimi Araştırma Merkezi, sekgul@egm.gov.tr

GİRİŞ

Karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmaları ülkeden ülkeye değişen suç kalıplarını, adli kurumları, ceza adaleti sürecini ve yasal sistemleri açıklamaya odaklanmıştır. Son zamanlardaki küreselleşme eğilimi ve uluslararası suçlardaki hızlı artış, ceza adaleti konusundaki karşılaştırmalı çalışmaların önemini artırmıştır. Birçok yasa ihlali veya suç aynı anda birden fazla ülkede işlenebilmekte ve uluslararası işbirliğini gerektirmektedir. Suç işleyen kimseler internete bağlı bir bilgisayar veya diğer teknolojik araçları kullanarak dünyanın bir ucundan diğer ucundaki verileri çalabilmekte, menkul değerleri zimmetine geçirebilmekte veya kişi ya da kurumları dolandırabilmektedirler. Uluslararası organize suç grupları, faaliyetlerini dünyanın her tarafında sürdürmekte ve diğer ülkelerdeki suç gruplarıyla iş birliği yapmaktadırlar. Bu suç grupları birçok ülkedeki ekonomik, siyasi ve sosyal şartları istismar etmekte, gelişmişlik bakımından dünyanın farklı yerleri arasındaki gözle görülür uçurumdan faydalanarak hukuka aykırı mal ve insan ticareti yapmaktadırlar.

Dil, iletişim, bilgi, teknoloji transferi ve hareketliliğinin önündeki engellerin azalması, ekonomideki küreselleşmenin artması ve ulusal sınırların geçirgen doğası suçların (organize, ekonomik suçlar, insan ticareti, bilişim suçları ve cinsel içerikli suçlar dâhil) uluslararası boyutta artışına neden olmaktadır. Bu sebeple, uluslararası ceza adaleti sistemleriyle ilgili karşılaştırmalı çalışmalara duyulan ihtiyacın gerekliliği açıktır.

Bennet (2004, s.2) karşılaştırmalı çalışmaların dört faydasından bahsetmektedir: (1) Terörizmin daha iyi anlaşılabilmesi; (2) ceza adaleti sistemlerinin dünya üzerinde nasıl işlediğinin anlaşılmasına imkân tanınması; (3) teorileri genelleştirmek için daha iyi teori testleri yapılmasını ve (4) sınırlı sayıda ülke üzerinde araştırma yapılmasını mümkün kılması. Bütün bu faydalar zihinsel ufkumuzu genişletecek ve ceza adaleti sistemlerinin nasıl işlediğini anlamamızı sağlayacaktır. İlk iki yarar karar vericiler ve uygulayıcılar içindir; diğer ikisi de suç ve adaletle ilgili olarak gelişen teoriler içindir. Örneğin, 11 Eylül ve benzeri terörist saldırılarıyla ilgili yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, bu tip terörist saldırıların arkasındaki uluslararası dinamiklerin anlaşılmasını sağlayacak ve ABD ve diğer ülkelere anti-terörizmle ilgili yeni ve etkili politikaların geliştirilmesi konusunda faydalı olacaktır.

Uygulamacılar ve bilim adamları, suçlarla daha etkili bir şekilde mücadele edebilmek için farklı ülkelerdeki kanunlar, adli kurumlar ve suç kalıplarına aşina olunmasının gerektiğini ifade etmektedirler. Araştırmacılar ve karar verici kişilerin suç ile ilgili kendi ülkelerindeki problemleri çözerken diğer ülkelerdeki

ceza adaleti sistemleriyle ilgili uygulamaları ve politikaları karşılaştırmalı olarak ve ayrıntılı şekilde incelemeleri önem arz etmektedir. Bu çalışmada, karşılaştırmalı ceza adaleti konusu; hukuk sistemleri, polislik, penoloji (ceza bilimi), suç ve karşılaştırmalı çalışmalara yaklaşımlar başlığı altında ele alınacaktır.

1. HUKUK SİSTEMLERİ

Karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmaları yapılırken ülkelerin sahip oldukları değişik hukuk sistemlerinin bilinmesi önemlidir. Balkanlar'da işlenen savaş suçlarının kovuşturulması için kurulan uluslararası mahkemeler, İskoçya'daki Locherbie yakınlarında Pan Amerikan Havayollarına ait bir uçağın bombalanmasından sorumlu tutulan şüphelilerin yargılanması ve Uluslararası Adalet Mahkemesi kurulması önerisi dünyadaki değişik hukuk sistemlerini anlamanın gittikçe büyüyen önemini ortaya koymuştur (Reichel, 2007).

Ceza adaletiyle ilgili karşılaştırmalı çalışmalar hukuk sistemleri ve geleneklerin incelenmesiyle başladı. Wigmore (1936), 1928 yılında dünyanın on altı temel hukuk sistemindeki değişimin detaylarıyla ilgili üç ciltlik bir çalışma yayımladı. 1936 yılında tek ciltlik bir kütüphane baskısı olarak düzenlenen bu çalışma, bugün hâlâ hukuk sistemlerinin sınıflandırılması için faydalı bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Modern yasal sistemlerle ilgili en çok kullanılan sınıflandırma David ve Brierley'in (1968) "Dünyadaki Temel Hukuk Sistemleri" isimli kitabında bulunmaktadır. David ve Brierley, dört ana hukuk sistemi tanımlamışlardır: Gelenek (örf ve adet hukuku, yazılı olmayan hukuk), medeni, sosyalist ve dini. Bu dört hukuk sistemi kültürel, maddi (eylem ve davranışları yasaklayan yasalar) ve usulle ilgili (ceza adaleti sistemini düzenleyen yasalar) bileşenlerine bakılmak suretiyle karşılaştırılabilir. Bu dört hukuk sistemine uymayan, yerel âdetlere dayalı ve dış güçlerden etkilenmemiş birkaç yerel veya yöresel hukuk sistemi de varlığını sürdürmektedir. Birçok ulusun hukuk sisteminin bu hukuk sistemlerinden birine kusursuz şekilde uymadığı ve iki veya daha fazla hukuk sisteminin geleneklerinin birleşiminden oluştuğunu da belirtmek gerekir (Reichel, 2007).

2. POLİSLİK

Uluslararası suçların artması ve birçok suç örgütünün çok uluslu karakterinden dolayı dünyadaki farklı polislik sistemleri ve uygulamalarının incelenmesi ve bu alanda karşılaştırmalı çalışmalara duyulan ihtiyaç, ayrı bir önem kazanmıştır. Bu gelişmeler, değişik ülkelerin polisleri arasında işbirliği ve koordinasyon kurulmasını zorunluluk haline getirmiştir. En önemli uluslararası polis örgütü olan *Interpol*, esasen suçlular ve suç eğilimleriyle ilgili bir bilgi kay-

nağıdır, ancak yaptırım yetkisi yoktur. Bu nedenle, ulusal polis teşkilatlarının yöneticilerinin diğer ülkelerdeki meslektaşlarının uygulama ve çalışmalarına aşına olması ve gelişmeleri takip etmesi gerekmektedir.

Bir ülkedeki polislik uygulamaları diğer ülkelere model olabilmektedir. Toplum destekli polislik uygulaması örnek gösterilebilir. Toplum destekli polislik, polisin başarısının halkın memnuniyetiyle ölçüldüğü modern toplumlarda, güvenlik faaliyetlerinin yalnızca polis ve devlete bırakılmadan, toplumsal işbirliğiyle ve sorumluluk paylaşımıyla yürütülmesi anlamına gelmektedir. Bu işbirliği sayesinde, suçların oluşmadan önlenmesi, oluştuğunda hızlı bir şekilde suçun aydınlatılması ve suçlulara ulaşarak kamu güvenliğinin etkin bir şekilde sağlanması mümkün olacaktır. Bu çerçevede, Amerika Birleşik Devletleri'nde toplum destekli polislik uygulamalarının popüler olması, diğer ülkelerin de bu tür uygulamaları hayata geçirmesine ve diğer ülkelerin sistem ve stratejilerine ilgi duymasına neden olmuştur.

Etnik azınlık gruplara ve bölünmüş toplumlara yönelik polislik hizmetinin sunulmasında değişik sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Avustralya ve İngiltere gibi demokratik ülkeler, farklı ırktaki kişiler ve azınlıklara karşı aşırı güç kullanma ve ayırmacılık yapma gibi problemlerle karşılaşmaktadırlar. Güçlü etnik bölünmelerin olduğu Bosna, Kuzey İrlanda ve Güney Afrika gibi ülke veya bölgeler, bütün vatandaşlar tarafından güvenilen bir polis gücü tesis etmek durumunda kalmışlardır. Karşılaştırmalı polislik çalışmalarında belirtilen bu konular dikkate alınmalıdır.

Karşılaştırmalı polislik çalışmaları polisin eğitimi, personel kullanımı, kaynak paylaşımı, güç kullanımı, rüşvet ve insan hakları ihlalleri gibi sorunların çözümünde ışık tutmaktadır. Karşılaştırmalı polislikle ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı polisin örgütsel yapısıyla ilgilidir. Bayley (1990) "Polislik Modelleri: Uluslararası Karşılaştırmalı Bir Analiz" isimli eserinde ulusal polis yapılarını ülkedeki polis sayısına ve yönetimin yapısına göre sınıflandırmıştır. Bayley, ülkeleri birimleri arasındaki koordinasyon derecesine ve merkezi ve yerel teşkilata sahip olmalarına göre de sınıflandırmıştır: (1) Polisin yerel düzeyde kontrol edildiği, idare yetkisinin merkezi olmadığı ülkeler ve (2) bütün polis birimlerinin merkezden yönetildiği idare yetkisinin merkezde toplandığı ülkeler. Örneğin, Türkiye ulusal bir polis teşkilatına sahip olmasına rağmen Amerika Birleşik Devletleri yerel, eyalet ve federal polis birimleriyle çok sayıda polis birimine sahiptir. Bu sınıflandırma, herhangi bir ülke veya ülkelerde suçla mücadele ve rüşveti önlemede hangi yapının daha etkili olduğunu açıklamada yardımcı olmaktadır.

Karşılaştırmalı polislik konusunda önemli bir çalışma da Çevik'in (2008) editörlüğünü yaptığı "Karşılaştırmalı Polis Yönetimi" çalışmasıdır. Otuz iki ülkeyi kapsayan bu çalışma, ülkelerin genel yönetim yapısı, polislik anlayışı ve uygulamaları hakkında değerli bilgiler içermektedir. Sonuç olarak, farklı ülkelerdeki polislik uygulamaları ve deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak, polis teşkilatlarına önemli katkılar sağlayacaktır.

3. PENOLOJİ (CEZA BİLİMİ)

Karşılaştırmalı penoloji ile ilgili yapılan çalışmalar Beaumont ve Tocqueville'in (1964) 1830'lu yıllardaki Amerikan cezaevi sistemiyle ilgili çalışmasına dayanır. Beaumont ve Tocqueville, Amerikan cezaevi sisteminin Fransa'da yapılacak reformda kaynak olarak kullanılıp kullanılmayacağını incelemişlerdir. Bugün, bilim adamları suçla mücadeledeki etkisini görmek veya hapis cezasına alternatif cezai yaptırımlar geliştirmek için, özellikle ABD'deki yüksek orandaki mahkûmiyetler dikkate alındığında, diğer ülkelerin yaptırım uygulamalarını incelemektedirler. Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaygın şekilde kullanılan, onarıcı (restorative) adalet programları gibi gayri resmi adalet yaklaşımları; suçlu, mağdur ve toplumu bir araya getirerek, suçlunun toplumdaki yerini yeniden almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Karşılaştırmalı penolojiyle ilgili önemli bir mesele, azınlıkların birçok ülkenin cezaevlerindeki tutuklu nüfusunun büyük bir kesimini oluşturmasıdır. Bilim adamları bu duruma yol açan ortak tarihi olayları ve cezaevlerindeki azınlık nüfusu azaltmanın yollarını araştırmaktadırlar (Reichel, 2007, s.276).

Ülkeler arasındaki çocuk haklarıyla ilgili uygulamaları karşılaştırmak için yapılan çalışmalar da vardır. Birçok ülkedeki karar verici makamlar ve bilim adamları, çocukların yargılanmasıyla ilgili yaklaşımlardan hangisinin çocuk suçlular ve toplum için en iyi düzenleme olduğunu tartışmaktadırlar (Reichel, 2007, s.280). ABD'de kullanılan "Welfare Model" (Refah Modeli), davranış ve rehabilitasyona odaklanmış, çocuk ve yetişkin suçluları ayırmış ve gayri resmi şekilde işleyen ıslah edici bir yaklaşımdır. Buna karşılık, İtalya'da kullanılan "Legalistic Approach" (Hukuki Yaklaşım), genç ve yetişkin suçluları ayırmaz ve yasaların katı bir şekilde uygulanmasında ısrar eder. Son olarak, İngiltere ve Galler'de uygulanan "Corporatist Approach" (Kolektif Yaklaşım), yasalara uyan yaklaşım ve refah yaklaşımlarının birleşimidir.

4. SUÇ

Karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmaları aynı zamanda ülkeler arasındaki suç eğilimlerinin analizini de içermektedir. Bazı çalışmalar, farklı ülkelerdeki

suç modellerinden bahsetmekte ve suç oranları arasındaki farklarla ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Adler (1983), "Suçtan Etkilenmeyen Ülkeler" adlı eserinde, 12 ülkede saha çalışması yapmış ve geleneksel sosyal kontrol etmenlerinin suç oranları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna varmıştır. Böylece, ulusal düzeyde suç konusu üzerinde çalışılırken, sosyal ilişkilerin ve kültürel yapıyı incelemenin önemi ortaya çıkmıştır.

Ülkelerarası suç oranlarıyla ilgili bir diğer çalışma, Shelley'in (1981) "Suç ve Modernleşme" adlı eseridir. Shelley, kentsel kesimde mala karşı işlenen suç oranlarının kırsal kesimden yüksek olmasından dolayı gelişme ve modernleşme sürecinin ulusal suç oranlarında önemli bir rolünün olduğu sonucuna varmıştır. Aynı zamanda şiddet suçlarının oranları, kentsel alanlardaki hızlı nüfus artışının başlamasından otuz yıl sonra aynı seviyede kalmış ve duraklamış, kırsal kesimde ise yüksek oranlarda kalmıştır. Bu bulgular, bireylerin son derece gelişmiş kentsel yaşam tarzından dolayı sakinleştiklerini göstermektedir. Ancak, kapitalistler pazar ekonomisinin soygun ve hırsızlık oranlarını artırdığını vurgulamaktadırlar.

Uluslararası suç kalıplarının karşılaştırılması ve ülkeden ülkeye değişen suçların açıklanmasında karşılaşılan sorunlardan birisi, Birleşmiş Milletler, Interpol ya da bağımsız araştırmacılar tarafından derlenen uluslararası suç istatistiklerinin elde edilebilirliği ve güvenilirliğidir (United Nations, 1999). Uluslararası suç istatistiklerinin niteliği bazı etmenlerden etkilenmektedir. İlk olarak, birçok ülke suç istatistiklerini söz konusu organizasyonlara düzenli olarak göndermemektedirler. İkincisi, suçların yasal tanımları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin, ABD'de hırsızlık olarak belirtilen bir suç Meksika'da hırsızlık olarak tanımlanmayabilmektedir. Suç oranlarının bildirilmesi de ülkeden ülkeye değişmektedir (özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında).

Suç oranları, bir ülkenin teknolojik gelişme düzeyini, vatandaşlarının polise güven seviyesini ve vatandaşların polise bildirdiği suç sayısı ile gerçek anlamda işlenen suç sayısı arasındaki farka neden olan diğer etmenleri büyük oranda yansıtabilmektedir. Gerçek suçluluğu ortaya çıkarmak için özellikle Avrupa ve Anglo-Sakson ülkelerinde mağdur anketleri, fail anketleri veya güvenlik algılama anketleri gibi tamamlayıcı ve açıklayıcı araştırmalar yapılmaktadır. Suçun gün geçtikçe karmaşık bir hal alması ve yeni suç türlerinin oluşması, kamu güvenlik güçlerini yeni mücadele tekniklerine doğru itmektedir. Bu alanda yeni bir yaklaşım olan suç tahminleri birçok ülke tarafından uzun yıllardır bir yönetim enstrümanı olarak kullanılmaktadır. Gül ve Polat (2009) Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmaların uluslararası karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelendiğinde çok yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Mağduriyetle ilgili araştırmalar, bir ülkedeki ve uluslararası düzeydeki suç oranlarıyla ilgili alternatif bir ölçüm olarak öne sürülebilir. Jan J.M (1991) ve meslektaşları 1989 yılında mağdurlarla ilgili uluslararası bir araştırma yaptılar. Bu çalışma, birçoğu sanayileşmiş batı ülkelerinden olan 2000 denek üzerinde yapılan mülakata dayanıyordu ve resmi suç istatistiklerini kullanmak yerine karşılaştırmalı suç araştırmasında bildirilen suçları kullanmanın daha geçerli bir alternatif olmasına katkı sağlamıştır. Polat ve Gül (2009, s.163) Erzincan şehrinde 2500 denek üzerinde uyguladıkları güvenlik algılama anketi ile güvensizlik kaygısına neden olan faktörleri incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre, güvenlik kaygısına negatif etki yapan faktörler; eğitim düzeyinin yüksek olması, ikamet tipi (müstakil ev), suçtan mağdur olma (kavga/fiziki şiddet, hırsızlık, rahatsız eden dilenciler ve laf atma/sarkıntılık) ve belirli bir bölgede (Barbaros mahallesi) ikamet etmedir. Bahsedilen mağdur, fail ve güvenlik algılama anketleri, diğer ülkelerin bildirmiş olduğu suç istatistiklerini tamamlayıcı mahiyettedir. Bu yüzden, karşılaştırmalı çalışma yapan araştırmacıların değişik ülkelerin suç yapılarını ve istatistiklerini incelerken bu tür verileri de dikkate almalarında fayda vardır.

Schneider, (2001) suçla ilgili karşılaştırmalı araştırma yapanların incelediği yedi suç teorisinden bahsetmiştir: Birincisi *suça duyarlı olmaktır* (alertness to crime). Ülkelerin gelişmesinden ve daha küresel olmasından dolayı, insanlar suça daha fazla duyarlı olmaya başlamışlardır; çünkü insanlar birbirlerinden ayrı yaşamakta, suçun daha çok farkında olmakta, daha çok denetleyici kurum kurmakta, suçu eskiye göre daha fazla oranda bildirmekte ve mal varlıkları gittikçe artmaktadır. İkincisi *göçün ekonomik sonuçlarıdır* (economics of migration). İnsanlar göç etmekte ve ekonomik koşullar değişmektedir. Bu durumda suç önü alınamayan göç yüzünden meydana gelmektedir. Bu durum şehirlerde nüfus patlamasına yol açmakta, bu nedenle gecekondu, yoksul mahaller ve fakirlik eninde sonunda suça yol açmaktadır. Üçüncüsü *fırsat teorisi* (opportunity theory). Toplumlar genişlediği ve insanlar zenginleştiği için, insanlar sahip oldukları mallar konusunda daha dikkatsiz davranmaktadırlar. Bu durum suça uygun bir zemin hazırlamaktadır. Dördüncü olarak, *demografi teorisi* (demographic theory), nüfus ne kadar genç olursa suç da o kadar fazla işlenmektedir tezini savunmaktadır. Gelişmiş bir ülkede, yaşlılar için daha fazla imkân vardır. Bunun yanında, gelişmekte olan bir ülkede, gençler için daha fazla imkân vardır. Yaşla ilgili özelliklerden dolayı suçlu bir kültür gelişebilir. Beşincisi *yoksunluk teorisi* (deprivation theory). Daha fazla zenginlik ve daha çok hayalci beklentiler genellikle istenilen şekilde sonuçlanmaz. Özellikle, az gelişmiş ülkelerde beklentiler ve gerçekler arasındaki uçurum suça neden olmaktadır.

Modernleşme (modernity) altıncı teoridir. Gelişmiş kültürler temel olarak karmaşık bir yapıya sahiptirler ve bu da suça yol açar. Bu durumda daha çok bireycilik ve zenginlik, daha az akrabalık ilişkileri vardır; bireyler üzerindeki kontrol azalmıştır. Son olarak, *kuralsızlık teorisi* (anomie theory) toplumlar daha fazla gelişmeye başladıkça paylaşılan değerlerin azaldığını varsaymaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki insanlar homojendirler; herkes aynı şeyi düşünür ve hepsinin değerleri birbirine benzer. Büyük toplumlarda paylaşılan değerler oldukça az sayıdadır. Durkheim nüfustaki artışın iş bölümüne ve uzmanlaşmaya sebep olduğunu ifade eder. Bu durumun başlamasıyla, değer sistemi maddi değişiklikler kadar hızlı değişmez ve bu da anomiyeye (kuralsızlık) neden olur; toplumun hızlı değişikliklere ayak uyduramadığı Irak'taki durum gibi. *Sinomi* (synomie) anominin tersidir. Bağlayıcı değerlerin durumundan bahseder. Toplumlar sinomiden anomiyeye ve anomiden sinomiye doğru gitmektedirler. Adler (1983) suç gerçeğinin, uç noktalarında diğer teorik okulların bulunabileceği bir düzeyde sona eren sinomi ve anomi kavramlarının birleştirilmesiyle daha iyi anlaşılabilceğini öne sürmüştür.

5. KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMALARDA YAKLAŞIMLAR

Ceza adaleti çalışmalarının birden çok akademik disiplini ilgilendiren doğası gereği, antropoloji, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi ve tarih gibi diğer alanları da kapsadığı görülür. Terrill (2007) "Karşılaştırmalı Ceza Adaleti Sistemleri" adlı eserinde, karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmasıyla ilgili beş temel yaklaşımdan bahsetmektedir: Birinci yaklaşım olan *Antropolojik-Tarihi Yaklaşım* (Anthropological-Historical Approach) bugünkü adalet kurumları ve politikalarının nasıl bir geçmişin ürünü olduklarını açıklamaktadır. Örneğin, Joutsen (2000, s.260) Avrupa'daki adalet sisteminin gelişimini açıklamış ve adalet sistemlerinin gittikçe birbirine benzediklerini savunmuştur. Bunu açıklamak için kullandığı temel faktörlerden birisi, Komünist bloğun dağılmasının Doğu Avrupa Sistemlerini Batı Avrupa Sistemlerine benzer hale getirmesidir. İkinci açıklaması, benzerliklere yol açan Avrupa Konseyinin oluşumu hakkındadır. Son açıklaması, Maastricht Antlaşmasıdır (uyuşturucuyla ilgili hazırlanan daha katı kanunlar, insan hakları, devletler ve adalet sistemleri arasındaki işbirliği). Avrupa ülkeleri, Maastricht Antlaşması'na uymak ve Avrupa Birliği'nde yer almak için yasal sistemlerinde değişiklikler yapmak zorunda kalmışlardır. Kısaca, Jousten tarihsel olayları Avrupa kıtası üzerindeki ceza adaleti sistemleri ve politikalarının genel gelişimini açıklamak için kullanmış ve bu sistemlerin gittikçe daha benzer hale geldikleri sonucuna varmıştır.

Kurumsal–Yapısal Yaklaşım (Institutional-Structural Approach), bir ülkenin adalet kurumlarının ürettiği politikalar ve prosedürlerin işleyişine odaklanmıştır. Bayley'in (1990) polis birimlerinin yapısı ile verimlilik ilişkisini incelediği çalışması bu yaklaşıma bir örnektir. *Siyasal–Hukuki Yaklaşım* (Political-Legal Approach) ceza adalet politikasını açıklamak için hukuki ve siyasal sistemi kullanır. Örneğin, otoritenin merkezi hükümette toplandığı ceza adaleti sistemi biçiminde mi, yoksa otoritenin eyalet ve yerel hükümetlere yayıldığı federalist sistemler de mi hak ve özgürlüklerin daha iyi korunduğu üzerinde durmaktadır.

Karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmasıyla ilgili dördüncü yaklaşım; fikirler ve kültürün suç modellerini, adli kurumları ve adalet politikasını nasıl etkilediği konularına odaklanan *Sosyal–Felsefi* (Social-Philosophical) yaklaşımdır. Sourayal (1987) Suudi Arabistan'ın sahip olduğu düşük suç oranının vatandaşların İslami öğretileri özümsemesinin ve geleneklerin bir sonucu olduğunu iddia etmiştir. *Analitik–Problem* (Analytical-Problems) yaklaşımı, ceza adaleti kurumları ve ceza adaleti politikalarının işleyişi ve suç oranlarını açıklamaya çalışan teorileri test etmektedir. Adler'in (1983) kişiler arası bağlar, sosyal kurumlar ve gayri resmi sosyal kontrol mekanizmalarının gücünü kullanarak yaptığı çalışması bu yaklaşımı kullanan bir araştırma örneğidir. Ceza adaleti çalışmalarının birden çok akademik disiplini ilgilendiren yapısından dolayı, bütün bu yaklaşımların antropoloji, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi ve tarih gibi diğer alanlarda kullanılması şaşırtıcı değildir.

Reichel (2007) ise, farklı ceza adaleti sistemleri üzerinde çalışmak için üç yöntemden bahsetmiştir: Tarihsel, siyasi ve tanımlayıcı. *Tarihsel Yaklaşım* (Historical Approach) bir veya daha fazla ceza adalet sistemi, suç modelleri ya da ceza adalet politikalarının gelişimini tarihsel süreç ve olayları kullanarak açıklar. Diğer bütün sosyal kurumlar gibi, ceza adaleti sistemi de zamanla değişir. Geçmişin inkâr edilmesi gelecekte işleyişlerde ve kurumlarda meydana gelecek kaçınılmaz değişikliklere karşı hazır olmayı imkânsız hale getirir. Terril'in (2007) ifade ettiği gibi, tarihsel yaklaşım dünyadaki değişimi anlamamızı ve onun bir parçası olmamızı sağlar. Beaumont ve Tocqueville (1964) Amerikan cezaevi sistemini Fransız sistemiyle karşılaştırmışlardır. Her iki sistemin de dışa dönmesine neden olan tarihsel olaylar ve sosyal faktörlerle her iki cezaevi sisteminin tarihsel gelişimini tanımlamışlardır.

Siyasi Yaklaşım (Political Approach), ceza adaletini ulusal ve uluslararası düzeyde kavrama konusunda siyasetin önemini kabul eder. Siyasal ve yasal felsefeler bir ülkenin sapkın (deviant) olarak tanımlanan vatandaşlarına nasıl davrandıklarını ve onlara hangi politikaları uyguladıklarını açıklar. *Tanımlayıcı*

Yaklaşım (Descriptive Approach) ise, bir ülkenin adalet sistemi hakkında genel bilgiler kazanılmasını sağlar ve böylece ülkeler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenebilir. Reichel (2007), kitabında işlevler ve işleyişler yerine kurumlar ve aktörleri vurgulayan tanımlayıcı yaklaşımı kullanmıştır. Bu, birçok ülkenin karşılaştırılmasına izin vermiştir. Ancak, tanımlayıcı yaklaşım yetersizdir, çünkü ceza adaleti sistemlerinin, kurumların ve süreçlerin nasıl işlediklerini basit şekilde anlatmıştır. Bunun ötesine gitmeye ve ceza adaleti sistemlerinin neden bu şekilde işlediğinin açıklanmasına ihtiyaç vardır.

Karşılaştırmalı çalışmalarda hangi ülkelerin ve değişkenlerin inceleneceği konusu da önemlidir. Örneğin, Cao ve Stack (2005) Amerika ve Japonya'da polise olan desteği araştırmışlardır. Japon kültürünün yapısı (homojen toplum, otoriteye destek ve tarihte polise duyulan saygı-samuray kültürü) ve Japonya'daki polisliğin yapısı (toplum destekli polislik) faktörleri onları Japonya'da polise daha fazla destek verildiği sonucuna ulaştırmıştır. Buna karşılık, ABD'de, belirtilen bu faktörler mevcut değildir. Araştırmacılar, polisin toplumdaki farklı rollerinden ve farklı kültürel ve siyasi görüşlerinden dolayı örnek olay analizi için ABD ve Japonya'yı seçmişlerdir.

Beaumont ve Tocqueville (1964) çalışmalarında Fransa'yı incelemişlerdir, çünkü Fransa'nın sistemini kötü bir örnek olarak ele alıp bunu geliştirmek istemişlerdir. Bunun için iyi bir sistemin örneği olan ABD'yi seçtiler. Aynı şekilde Gül (2007), yapmış olduğu çalışmasında Türk Emniyet Teşkilatında kullanılan performans (sicil) sistemi ile ABD Ohio eyaletinde bulunan Toledo Emniyet Müdürlüğü'nün performans değerlendirme sistemini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Söz konusu karşılaştırmalı çalışma sonucunda; ABD'deki gibi çağdaş uygulamalarda, performans değerlendirmesi çalışanların kişisel niteliklerinden çok işteki başarı derecesini ölçmeye yönelik, gizlilikten çok açıklık ilkesine dayalı ve cezalandırmaktan çok kişisel ve kurumsal gelişmeyi amaçlayan bir süreç olduğu ortaya çıkmıştır (Çevik vd., 2008, s.28).

Dos Santos (2004), 21. yüzyılın en önemli toplumsal krizlerinden birinin kamu güvenliğinin bozulması olduğunu savunmaktadır. Artan şiddet olaylarının üstesinden gelmede polisin etkisiz ve yetersiz olmasından dolayı ne tür bir polislik uygulanması gerektiği konusunu tartışmıştır. Dos Santos, değişik konular ve başlıklar altında yapılan 37 dünya konferansını incelemiş ve güvenliğin bu konferanslar içinde ele alınan en önemli kaygı olduğunun altını çizmiştir. Yazarın vardığı sonuca göre, dünya üzerindeki polislik anlayışı toplum destekli polisliğe doğru yönelmiştir ve bu tezini kanıtlamak için Brezilya'daki polislik anlayışını örnek olarak kullanmıştır. Küresel polis krizine yerel düzeyde bir çare

bulmak için Brezilya'daki örnek çalışmaları incelemiştir. Metodolojik açıdan bu bir örnek saha çalışmasıdır. Çalışmayı yaparken o kültürün içinde yaşamıştır. Karşılaştırmalı araştırma yapma zorluğunu İngilizce konuşan bir Brezilyalı olarak çözmüştür. Bu yolla ülkesinin gerçeklerini diğer ülkelere tercüme edebilmiştir. Makalesinin sonunda, hem evrensel nitelikte hem de Brezilya'ya özgü bazı siyasal tavsiyelerde bulunmuştur.

Karşılaştırmalı çalışmalarda önemli olan nokta, yukarıda bahsedilen yaklaşımlardan birini kullanarak uygun değişkenlerin ve örnek olayların seçilmesidir. Karşılaştırmalı çalışmanın nasıl yapılacağını öğrenmenin en iyi yolu, karşılaştırmalı çalışmalar yapmaktır. Araştırmacılar suçu ve suçun toplumsal kontrolünü daha genel bir bakışla incelemelidirler. Bu da araştırma yapılan yerin kültürüne tam olarak aşına olunmasıyla mümkün olacaktır. Çözümlerden biri, o ülkeden bir kişiyle işbirliği yaparak ortak araştırma yapmaktır. İkinci yol, bizzat araştırmanın yapıldığı ülkeye giderek orada bir süre ikamet etmektir.

SONUÇ

İnterneti de içeren teknolojiadaki hızlı ilerlemenin devam etmesi, karşılaştırmalı ceza adaleti çalışmaları açısından en önemli konu olmaya devam edecektir. Telif hakkı olan materyallerin çalınmasından, internet ağlarına yapılan saldırılara ve bireysel kredi kartı numaralarının ele geçirilmesine kadar bir çok uluslararası suç internet üzerinden işlenmektedir. Uyuşturucu madde ticareti, dağıtımı ve satışının devam etmesi, dünya üzerindeki hükümet ve polis birimleri açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bütün bu problemler güvenlik birimleri ve adalet bakanlıkları arasında, Interpol, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerde olduğu gibi artan derecede işbirliği ve koordinasyon gerektirecektir. Bu eğilimler bilim adamları ve araştırmacıları uluslararası suç problemleriyle ilgili çalışmayı sürdürme, yasal sistemler ve süreçlerini karşılaştırma ve ayrıca dünya üzerindeki ceza adaleti sistemleriyle ilgili uygulama ve politikaları anlama konusunda motive edecektir.

Hukuki gelenekler, alışkanlıklar, geleneksel uygulamalar ve adli/hukuki sistemlerdeki farklılıklar uluslararası işbirliği önündeki ilk engellerdir. Şüphesiz suç ve suçlularla etkili şekilde mücadele etmek ve onları uluslararası düzeyde yargı önüne çıkarmak için işbirliğine ihtiyaç vardır. Dünya üzerinde çok çeşitli yargılama sistemleri vardır. Kültürler, hukuki gelenekler ve siyasi ideolojilerdeki farklılıklara rağmen dünya üzerindeki pek çok ülke ortak sorunların çözümü için diğer ülkelerle anlaşmalar yapmışlardır. Etkili bir işbirliği diğer yargı sistemlerinin karşılıklı olarak anlaşılmasını ve uyum sağlanmasını gerektirmektedir. Bu yüzden, kriminoloji ve ceza adaleti alanındaki karşılaştırmalı çalışmalar,

uluslararası alandaki işbirliğinin temel unsurlarıdır.

Karşılaştırmalı çalışmalar, yalnızca uluslararası alanda polis ve adliye işbirliğini geliştirmekle kalmayacak, aynı zamanda ceza adaleti sistemi ve diğer ceza adaleti sistemlerinin en iyi uygulamalarının örnekleri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak, araştırmacılar ve karar verici kişiler suç ile ilgili kendi ülkelerindeki problemlerini çözerken, diğer ülkelerdeki ceza adaleti sistemleriyle ilgili politikaları karşılaştırmalı olarak ve ayrıntılı şekilde incelemeleri faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adler, Freda (1983).** *Nations Not Obsessed With Crime*, Littleton CO: Fred B. Rothman.
- Bayley, David (1990).** *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*, New Brunswick NJ: Rutgers University Press, ss.263.
- Beaumont, Gustave de and Tocqueville, Alexis de (1964).** *The American Penitentiary System and its Applications in France*, Carbondale IL: Southern Illinois University Press.
- Bennett, Richard. R. (2004).** "Comparative Criminology and Criminal Justice Research: The State of Our Knowledge", *Justice Quarterly*, Vol. 21, ss.1-21.
- Cao, Liqun, and Steven Stack (2005).** "Confidence in the police between America and Japan: Results from two waves of surveys", *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, Vol. 28, No.1, ss. 139-151.
- Çevik, H. Hüseyin, Göksu, Turgut, Bilgiç, Veysel, Karakaya, Muhittin, Aksoy, Kazım ve Gül, Serdar Kenan (2008).** *Kamu Kurumlarında Performans Yönetimi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çevik, Hasan Hüseyin (Ed.) (2008).** *Karşılaştırmalı Polis Yönetimi*, Emniyet Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss.436.
- David, Rene and Brierley, John (1968).** *Major Legal Systems of the World*, London, England: Collier-Macmillan Ltd.
- Dos Santos, J.V.T. (2004).** "The World Police Crisis and the Construction of Democratic Policing", *International Review of Sociology*, Vol. 14, No. 1, March 2004, ss. 89-106.
- Gül, Serdar Kenan (2007).** *Police Performance Appraisal: A Comparative Study between Turkey and USA*, Kent State Üniversitesi, Ohio, ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gül, Serdar Kenan ve Polat, Ahmet (2009).** "Kamu Güvenlik Politikalarının Oluşturulmasında Yeni Bir Yaklaşım: Suç Tahmini", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 81, (Haziran-Eylül), Sayı 463-64, ss.131-156.
- Jan J.M., van Dijk, Pat Mayhew, Martin Killias (1991).** *Experiences of Crime across the World: Key Findings of the 1989 Crime Survey*, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers.
- Joutsen, Matti (2000).** "Comparing Criminal Justice Systems: The European Scenario", içinde (Ed.Delbert Rounds), *International Criminal Justice*, ss.258-271, Boston: Ally and Bacon Press.
- Polat, Ahmet ve Gül, Serdar Kenan (2009).** "Kentlerde Güvensizlik Kaygısı: Erzincan Alan Araştırması", (Ed. Veysel Bilgiç), *Değişik Yönleriyle Yerelleşme*, ss.163-183, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Reichel, Phillip (2007).** *Comparative Criminal Justice Systems: A Topical Approach*, Cincinnati: Anderson Publishing.
- Schneider, Joachim (2001).** "Comparative Criminology, in H. Pontell & D. Shichor (Eds.)

Contemporary Issues in Crime & Criminal Justice", ss. 359-76, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Shelley, Louise (1981). *Crime and Modernization*, Carbondale IL: Southern Illinois University Press.

Sourayal, Sam (1987). "The Religionization of a Society: The Continued Application of Sharia Law in Saudi Arabia", *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 26, ss.428 -449.

Terrill, Richard (2007). *World Criminal Justice Systems: A Survey*, Cincinnati, Ohio: Anderson Publishing Company, ss.749.

United Nations (1999). *Global Report on Crime and Justice*, New York: Oxford University Press.

Wigmore, John Henry (1936). *A Panorama of the World's Legal Systems*, Washington DC: Washington Law Book Company.

